

LÄHEMAD ÜRITUSED

Neljapäeval, 1. oktoobril kell 18.00 – on filmi "Vehkleja" (Soome-Eesti, 2015) linastus spordimuuseumi näitusesaalis, kus eelnevalt saab tutvuda **näitusega "Maarjamaa musketärid. Vehklemisest Eestis läbi aegade"**. Film põhineb osaliselt Eesti sportlase ja treeneri Endel Nelise (1925–1993) elulool, peaosas Märt Avandi. Pärast filmi vaatamist vastab huviliste küsimustele filmi produtsent **Ivo Felt**.

Esmaspäeval, 5. oktoobril kell 18.00 – Tallinnas, Viru keskuse Rahva Raamatu kaupluses ja ...

kolmapäeval, 7. oktoobril kell 12.00 – seltsipäeval spordimuuseumis on raamatu „**Rein Aun. Kuuekümnendate kuningas**“ **esitlused**. Raamatu saamisloost räägivad **Martin Aun** ja Tokio olümpiamängude hõbedasest kümnevõistlejast raamatu koostatud spordiajakirjanik **Valeri Maksimov**, esitlusi juhib **Erik Lillo**.

Laupäeval, 10. oktoobril – Ess Kalevi ja Spordiajaloo Klubi Alfred korraldamisel mälestuspäev „**Alfred Neuland 120**“:

kell 14.00 – **mälestusteenistus** Tallinna Metsakalmistul ja ...

kell 16.00 – **ajaloopäev** Eesti Spordiseltsi Kalev majas (Pärnu mnt 41)

Teisipäeval, 20. oktoobril kell 17.00 – **ESAS Tallinna osakonna õhtul** TLÜ raamatukogu kohvikus (Rävala pst 10) on kohtumine rahvusvahelise kategooria võrkpallikohtuniku **Mati Koorepiga**.

Kolmapäeval, 4. novembril – Eesti Spordimuuseumis avatakse näitus, mis tutvustab spordijalanõusid läbi aegade.

Kolmapäeval, 4. novembril kell 12.00 – **ESAS seltsipäeval** spordimuuseumis on meenutamas 35 aastat tagasi Tallinna olümpiaregatil tseremooniaateenisuse ülema asetäitja kohustusi täitnud endine Tartu Kalevi esimees **Ülo Reedi**.

Teisipäeval, 17. novembril kell 17.00 – ESAS Tallinna osakonna õhtul TLÜ raamatukogu kohvikus toimub osakonna aruande-valimiskoosolek. Külaliseks on endine purjetaja ja teenekas võimlemispedagoog Velju Rammo.

Laupäeval, 28. novembril kell 11.00 – ESAS täiskogu aruandlus-valimiskoosolek ja ettekandepäev „Sõudmine Eestis 140“. Ajaloolise ülevaate esimesest sajast aastast teeb Ülo Tõlp, viimaseid aastakümneid meenutab Jaan Tuuls ja tänasest päevast räägib loodetavasti Tõnu Endrekson.

Kolmapäeval, 2. detsembril kell 12.00 – ESAS seltsipäeval spordimuuseumis on külaliseks oodata huvitavat esinejat.

Reedel, 4. detsembril – Eesti Spordimuuseumi konverents teemal „Müstiline spordiajalugu“.

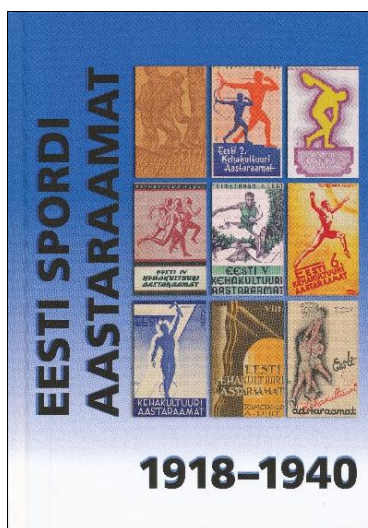
NB! NB! NB! Teatajas ilmunud informatsiooni ESAS ürituste kohta palume võtta osalemise kutsena, sest postikulude kokkuhoiu vajaduse tõttu ei pruugi iga ürituse kohta eraldi kutset järgneda. Täpsemat infot ürituste kohta saab ESMi kodulehelt – www.spordimuuseum.ee/eesti--spordiajaloo-selts

KROONIKA

„EESTI SPORDI AASTARAAMAT 1918–1940“ ILMUNUD!

Daimar Lell

1. juulil esitleti ESAS seltsipäeval spordimuuseumis mahukat spordi-teatmikku. Rohkem kui 550-leheküljelise teatmeteose „Eesti spordi aastaraamat

Raamatu esikaas

Esitlusele oli kogunenud rohkesti huvilisi

1918–1940“ kallal on paljud Eesti Spordiajaloo Seltsi liikmed vaeva näinud aastaid. Töö põhiraskust kandsid koostajatena Rein Järva, Juhan Maidlo ja Erlend Teemägi ning raamatu väljaandjaks ongi spordiajaloo selts, kirjastajaks „Atlex“. Teosesse on koondatud kogu vaadeldava perioodi olulisemate spordisündmuste kronoloogia, rohkem kui 30 spordiala ajaloolised lühiülevaated ning olulisem statistika.

Eesti spordi aastaraamatute traditsiooni teerajaja „1. Eesti Spordi Kalender 1917–1918“ ilmus 1917. aastal ehk peaaegu 100 aastat tagasi. Kolmas number spordikalendrit ilmus 1921. aastal. Sellesse perioodi olid jäänud väga pöördelised sündmused – sündinud oli Eesti riik ning lõppenud Vabadussõda, looma oli hakatud oma spordisüsteemi ning ära käidud isegi 1920. aasta Antwerpeni olümpiamängudel. Kalendrit koostades püüti ajaga kaasas käia, kaante vahele ka igapäevast tarvilikku teavet kirja panna. 1927. aastal muutus kalender aastaraamatuks ning sealt alates jõudis kuni 1940. aastani ilmuda 14 numbrit „Eesti kehakultuuri aastaraamatut“. Eesti iseseisvuse esimene periood oli otsingute ja avastamiste aeg, nii ka spordis. Loodi alles omakeelset sõnavara, tunda andis info puudus. See kajastus ka aastaraamatutes, nii et igati tarvilik oli kogu see periood üle vaadata, andmeid kontrollida, puudu olevad lüngad erinevate allikate abil täita ning kõik see ka tänasele lugejale arusaadavaks vormistada ning stiil ülejäänud viimasel ajal ilmunud aastaraamatutega ühtlustada.

Seltsi esimehelt Enn Mainlalt (vasakul) sai esimesena tänuraamatu Nora Kutti – ainukene meie keskel viibiv sportlane, kelle tulemusi on raamatus ära toodud, ja siis teatmeteose koostamist vedanud Rein Järva (paremal)

Tulemuste ja kuupäevade paika loksutamise kõrval on koostajad ära teinud tohutu töö sportlaste nimede korrastamisel, sest kunagistes aastaraamatutes oli tavaline piirduda ainult eesnime esitähega või siis ainult perekonnanimega. Välja on sõelutud veel 1930. aastate nimede eestistamise käigus toimunud nimemuutused, need on eraldi toodud iga spordiala statistika lõpus.

Eesti sport on oma ealt vanem kui Eesti riik. Koostajad pole ära põlanud vaeva alustada alade ülevaateid juba kohati 19. sajandi lõpust. Kõike seda raamib Erlend Teemägi kokku pandud kronoloogiline ülevaade (1802–1940) „Aastast aastasse“ kõikidest spordiga (kuid mitte ainult) seonduvatest tähelepanuväärsematest sündmustest. Seega peaks ka nõudlik lugeja saama enne nimede ja statistika ossa süüvimist põgusa ülevaate nii meie spordi, kui teda eriti huvitava ala, arengu algusest.

Omaette väärtuse raamatule annavad fotod, mitmed neist on seejuures avaldatud esmakordselt. Kokku ligi 200 fotot 65 leheküljel pärinevad suures osas Eesti Spordimuuseumi kogust.

„Eesti spordi aastaraamatut 1918–1940“ saab kõige soodsama hinnaga soetada spordimuuseumi muuseumipoest, kus selle hinnaks on 20 eurot.

Aime Pärnakivi (vasakult) kasutab igat võimalust vanade fotode määramiseks, seekord abiks Ille Palm, Heiti Annus ja Erlend Teemägi

AIME PÄRNAKIVI – 80

Aime Pärnakivi tähistas oma auväärset juubelit koos kolleegidega auväärses paigas – Pauluse kiriku tiibhoones, kus omal ajal algas tema töö muuseumis koos riikliku spordimuuseumi sünniga. Vasakul pildil seltskond kunagises muuseumi vestibüülis, parempoolsele annab kunagises näitusesaalis juubilarile Aime Pärnakivile lillepoti üle spordimuuseumi direktor Daimar Lell

SPORDIVETERANID MULGIMAA PEALINNAS

Eesti Spordiveteranide Liidu 48. suvemängude puhul oli staabihoones, Viljandi Jakobsoni Koolis väljas viis spordimuuseumi rändnäitust

Tartu mälumänguvõistkond laua taga (vasakult Aare Oja, Toivo Kivimets, Rait Männik ja Heino Sildala) ajusid pingutamas ja siis lisaküsimusega võidust ilmajäänuna hõbemedalite mõrudat maitset proovimas

MAARJAMAA MUSKETÄRID Siim Randoja

Eesti Spordimuuseumis 7. juulil avatud vehklemisnäitus toob vaatajate ette ülevaate vehklemise ajaloost Eestis, selle ala harrastamisest nii duell- kui ka sportliku vehklemisena, samuti meie tuntumate vehklejate saavutustest. Väljapanekut täiendavad teemakohased fotod ning valik eri aegadest pärinevat vehklemisvarustust (alates 19. sajandist kuni tänapäevani) ja Eesti sportlaste poolt võidetud auhindu. Teiste tiitlivõistluste medalite seas leiab huviline näituselt nii olümpiamängude, maailmameistrivõistluste kui Euroopa

meistrivõistluste kuldmedali. Kohal on ka värske hõbemedal juunikuiselt EM-ilt ja veelgi värskemad medalid esimestelt Euroopa Mängudelt Bakuus.

*Avamisel (vasakult)
Eesti Veklemisliidu
peasekretär
Jüri Salm ning
näituse kuraatorid
Siim Randoja ja
Kalle Voolaid*

Vehklemine on pika ajalooga võitluskunst, mida tunti juba vanades ühiskondades. Kuid Eestiski on sellega tegeletud aastasadu, see ala on meie inimestele ikka sobinud. Juba 1931. aastal kirjutati Eesti Spordilehes vehklemisest, rõhutades, et tegu on tervisliku, nii inimese keha kui ka vaimu suurepäraselt arendava oskusega, mida maailmas harrastatakse tuntud deviisi all „terves kehas terve vaim“. Muuhulgas tõdeti samas, et vehklemine annab

„kehaseisu ja liigutusi õilistades, kõiki lihaseid arendades vaatele teravuse“ ning muudab sportlase soorituse kaunimaks, nii et see on „väärtustunde avaldusena ta ilusaim ehe“. Polnudki siis leHEMEESTE arvates imestada, et vehklemiskunst sõjameeste ja aadlike mängumaalt üha enam laiadesse massidesse imbumas oli.

Järgneva seitsmekümne aasta jooksul on see kunagine musketäride kunst Eestimaal omaks võetud ja edukaks muutunud. Enam ei pea me piirduma üksnes raamatulehekülgedel Dumas' kangelastele kaasa elamisega. Meil on olemas omad, Maarjamaa musketärid, kelle edukas esinemine maailma suurvõistlustel meile piisavalt põnevust ja kaasaelamispinget pakub.

Säravad medalid, uhked mõõgad ja põnev varustus näitusel spordimuuseumis jääb vaadata kuni 18. oktoobrini.

SPORDIMUUSEUM TARTU HANSAPÄEVADEL *Siim Randoja*

Eesti Spordimuuseum oli Tartu Hansapäevadel raskejõustikulainel. Tasku keskuse ümber asuvas Raualinnas sai laupäeval, 11. juulil vaadata näitust "Meie Jürist Maailma-Kristjanini", mis annab ülevaate Eesti raskejõustiku algusaegadest ja olulisematest isikutest. Lisaks sai teha endast pilti Georg Lurichi vägitükkide taustal ja muud huvitavat.

Lisaks spordimuuseumile leidis Raualinnas muudki põnevat. Toimus Eesti Professionaalsete Rammumeeste Ühingu poolt korraldatav amatöörrammumeeste karikasarja etapp neile, kes ei võistle professionaalsete rammumeeste võistlustel, aga tahavad oma jõudu ja osavust proovile panna – igamehe võistlus. Tulevased rammumehed vanuses 5–11 eluaastat said võistelda minirammumeeste võistlusel. Raualinnas oli ka jalgrataste ala – kohapeal olid põnevad eksponaadid Eesti Velomuuseumi kogust koos Valdo Prausti selgitustega. Tasku jõepoolsel küljel esitleti vana-autosid. Koostöös Rally Estoniaga oli Raualinnas ka MM-sarjas edukalt osalenud Egon Kaur oma tiimiga esitlemas autosporti. Tasku aatriumis oli heategevusliku noorteprojekti "Et suvi ei läheks luhta" raames karateklubi Falco praktiline demopäev.

SPORDIMUUSEUMI „FILIAAL“ KADRIORUS *Daimar Lell*

Kergejõustiku U23 Euroopa meistrivõistluste aegu 9.–12. juulini tegutses Kadrioru staadionil spordimuuseumi „filiaal“, kus sai näha unikaalset väljapanekut „Naelkingi Eesti Spordimuuseumi kogudest“. Vaatamiseks oli väljas tõelisi haruldusi alates 1920. aastatest kuni tänapäevani. Muuhulgas võis uudistada Heino Lipu kangurunahkseid naelikuid ning Jaak Uudmäele ja Jüri

Tarmakule olümpiavõidu toonud jalavarje, lisaks olid esindatud Erki Nool, Laine Erik, Heino Puuste, Enn Sellik jt meie spordisuurused. Samuti sai tutvuda Eesti kergejõustiklaste tiitlivõistluste medalistatistikaga ning valikuga ülevaatenäitusest „Estonian Sport in Pictures“.

Spordimuuseumi alale Kadrioru staadioni peavärava lähistel jagus muudki tegevust – soetada sai meeneid, milledest mõned (vihmakeebid) lausa marjaks ära kulusid, aga ka muuseumi kergejõustikualaseid trükiseid. Loomulikult sai infot ka muuseumi tegemistest ning põnevamatest ettevõtmistest. 10. juulil toimus aga meeleolukas *show-üritus*, kui Rasmus Mägi kinkis oma naelikud spordimuuseumile ja need pandi ka kohe välja. Nüüd saavad Rasmuse naelikuid mõnda aega uudistada kõik külastajad spordimuuseumi vestibüüli vitriinis.

Spordimuuseumi arendusjuht Siim Randoja (vasakult) ja teadussekretär Kalle Voolaid vastu võtmas naelikuid Rasmus Mägilt. Parempoolsel pildil uudistab väljapanekuid Heldur Tuulemäe, kelle naglid on juba ammu spordimuuseumis

35 AASTAT OLÜMPIAREGATIST PIRITAL

Siim Randoja

20. juulil möödus 35 aastat 1980. aasta Moskva olümpiamängude purjeregati avamisest Tallinnas. Eestlaste jaoks ületas see ilmselgelt tavalise spordiürituse piirid. Paljud meist teavad, kes oli Vigri, võistluste tulemusi mäletavad aga vähesed. Eestlaste regatiemotsioone on pigem mõjutanud Tallinna uuenemine, mitmed mastaapsed ehitised ning kümnete ettevõtete poolt turule paisatud ja „Tallinn 80“ märki kandnud suveniirtooted. Populaarsemad olümpiasuveniirid olid tootmiskoondises Polümeer valmistatud Vigri-maskotid, vabriku Tekstiil pearätikud, kombinaadi Linda spordikotid, Narva Kreenholmi manufaktuuri froteerätikud jne. Paljusid neid esemeid võib veel tänagi leida meie kodudest ning kõigi nendega käib kaasas oma lugu.

Spordimuuseumi keldrigaleriis selle tähtpäeva puhuks avatud näitus „Vigri mäletab“ (vt *pildid*) pakubki vaatajale uudistamiseks valikut olümpiaregatist inspireeritud tarbekunstist. Mitmekesine esemevalik võimaldab kindlasti vaatajaile põnevat avastamist, aga ka sooja äratundmisrõõmu ning meenutushetki meile kunagi nii lähedale jõudnud olümpiamängudest.

ESAS XIV SUVEKOOL

Heiti-Hillar Karm

Eesti Spordiajaloo Seltsi käesoleva aasta suvekool toimus 1. ja 2. augustil Võrtsjärve ääres Vaiblas. Suvekooli tundides talletasid osavõtjad uusi ajalooteadmisi Eesti laskespordist ja sportliku matkamise valdkonnast.

Esimese päeva koolitundide koolmeister oli Matti Jõgi, laskmise kolmekordne (1973, 1975, 1979) maailmameister jooksva metsseaharjutuses NSV Liidu võistkonnas. Sealjuures tuli võistkondlik kuldmedal metsseaharjutuse segajooksus 1973. aastal koos uue maailmarekordiga ja 1979. aastal koos maailmarekordi kordamisega. 1975. aastal sai ta kulla põhiharjutuses 30 + 30 lasku ja samas harjutuses sai ta 1979. aasta MM-il pronksmedali. Aasta varem riputati viimati nimetatud harjutuse eest Matti Jõgile kaela Euroopa võistkondlik kuldmedal.

NSV Liidu meistrivõistlustelt on Matti Jõgi koju tulnud 24 medaliga, esimest korda 1966. ja viimasega 1980. aastal. Eesti meistikuldasid on 30. Rekorditega on nii, et ametlikult registreeritakse rahvusvaheliselt ainult neid, mis MM- või EM-võistlustel lastud. Muudel võistlustel võid EM- ja MM-rekordeid ületada, kuid neid ei kinnitata.

1944. aastal Tapal sündinud poisile panid vanemad nimeks Matti ja meessoos kombe kohaselt õige pea hakkas ta püssi ja paugutamise vastu huvi tundma, seda mitte mängult, vaid päriselt. Polnud ju igapähe kodu püssiga isa ja isal püssi, millest vahel mõnedki kõmakad lubati poisil teha. „Olin esimeses või teises klassis, kui isa mind tiiru kaasa võttis. Pani märklehe üles ja andis püssi kätte. Viiekümne meetri distantis oli. Toetasin püssi mättale ja lasksin viis lasku. Üle neljakümne silma tuli ära“, selgitas hilisem tipplaskja. Seepeale oli isa avaldanud mõtet, et poisist võib saada mitte üksnes perekonnanime jätkaja, vaid ka laskmisevagude pikendaja, sest isa Jaan Jõgi, ametilt vedurijuht, oli tulnud Lokomotiivi vabariiklikuks meistriks.

Suvekooli õpilased kuulamas ja õpetaja Matti Jõgi rääkimas

„Enne 1960. aastaid, kui elasime Tapa linnas Ambla maanteel, oli meie kortermaja kõrval suurel krundil vanaema maja. Ühelt vanemalt tuttavalt poisilt sain kuidagimoodi ostetud õhupüssi, sellise, mida keskelt pooleks lahti murti. Sellega lasksin ma märki, aga põhiliselt varblasi. Nimelt – kõrvalmaja krundil kasvatati väikese aia sees tibusid. Neile anti süüa, aga varblased käisid seal nagu sööklas söömas. Meil oli kass nimega Kratt. Vahel käisin nii, et kass oli mul õla peal. Tegin sutsu ära ja kass võttis varblase ja läks. Ükspäev sai nii kümme varblast ära lastud. Kratt kõiki ära ei söönud, vaid viis ja peitis ära. Kodus oli vahel nii, et ema pesi põrandat ja diivani alt tuli varblase korjus välja“, meenutas meisterlaskja oma lapsepõlve.

„Üks esimesi medalivõite, mis selgemini meeles, on 1962. aasta Eesti koolinoorte spartakiaadi võitmine 269 silmaga, teise-kolmanda koha omanikud lasksid 240 ringis. Heameelt valmistasid ka 1977. aasta NSV Liidu kevadised võistlused, kus konkureerisin olümpiakulla Aleksander Gazoviga. Mõlemal oli võrdne tulemus, toimus ümberlaskmine – 10-lasuline seeria kiirelt liikuvasse märki. Gazov laskis hea tulemuse – 97 silma, kuid mina 99 (!) silma ja võitsin esikoha“, elustas esineja mälestusi.

„Ebaõnnestumiste koha pealt ei unune 1975. aasta MM Münchenis. Individuaalarvestuses olin enne viimast kümnelasulist seeriat teisel kohal. Hakkasin laskma, kuid püss kiskus viltu – jäin kaheksandaks. Hiljem selgus, et kaks sihikukruvi oli lahti keeratud! ... Münchenist veel – peale aeglast jooksu olin liider, minu nimi oli tabloom – IYGUI, Matti. Minu nimi oli alguses vene keeles kirjutatud, sealt pandi see ümber prantsuse keelde ja nii see protokollidesse läkski. Üks Itaalia laskur tuli minu juurde, näitab näpuga resultaatidele ja imestab: „Üks Iygui on teie võistkonnas väga hästi lasknud!“. Mina vastan: „Kuule, see olen mina!“. Teeb nüüdki nalja.

Kuid mõiste „sea laskmine“ seostub tavainimese jaoks hoopiski jahimehe tegevusega (praeguse seataudi ajal eriti). Olen ka elusat siga lasknud. Siin pärineb isiklik tippmark Kastre metskonnast, kus ühe päevaga lasksin kolm metssiga. 1980. aasta olümpiamängude ajal korraldati Tallinnas jahitrofeede näitus, seal sain 22-sentimeetriste seakihvade eest kuldmedali. Tolle sea pihta sain umbes kahesajalt meetrilt. Kitsesarvi on kümmekond, põdrasarvi kuus, suurimal on ühel pool neli ja teisel pool viis haru, kaaluvad kaheksa kilo“.

Veel hoiatab Matti Jõgi, et kuuli trajektoori võib rikošetist muuta suunda kuni 90 kraadi, seepärast tuleb laskmisel väga hoolikalt järgida ohutusnõudeid. Relva suu ei või mitte kunagi olla inimese suunas!

Suvekooli ajakavasse kuulusid ka sporditunnid, kus esimesel päeval prooviti kätt soomlaste leiutatud mängus „Mõlkky“ – soome (karjala) keeles vasteks taguots või lapse pepu. Täpsema käega olid Helkiv Labbi ja Marta Ruus. Õhtul enne saunaminekut registati ajusid mälujõustikutunnis, kus koolmeister Helkiv Labbi oli kokku pannud sellised pähklikud, millede katkipuremine ja õigete vastuste leidmine veenis kõiki, et vaatamata „eluülikooli“ aastatepikkustele kogemustele peab uusi teadmisi ikka ja aina juurde õppima. Ka võitnud

võistkond (Matti Jõgi, Paul Kuldkepp, Enn Mainla ja Aarne Peterson) ei suutnud koguda üle kolmandiku punktidest.

*Suvekoolis ei
turgutatud mitte
ainult aju, vaid ka
kõhu eest kanti
korralikult hoolt*

Koolipäeva viimaseks tunniks oli vaikusetund, väikse inimliku mõõndusega (väljaarvatud norskamine).

Teise päeva koolitundide koolmeister, sportliku matkamise meister-sportlane Agnes Sirkel rääkis üksikasjalikult oma rohkem kui pool sajandit kestnud harrastusest. Algas see 1959. aastal kuuepäevase matkaga Krimmis. Pärast seda aitas ta Tartusse matkaklubi luua ja sai varsti ka selle juhiks. 1962. aastal asutas Agnes Sirkel Eesti esimese matkakooli, millest hiljem kasvasid välja Võru ja Tallinna matkakoolid. Hiljem tekkisid veel mägi- ja veematkakoolid.

Mis on alpinisti ja matkaja vahel erinevus? Alpinist vallutab mägede tippe, matkaja ületab mäekurused. Matkad jagunevad viide kategooriasse – esimene on kõige madalam ja viies on kõige kõrgem (raskem). Eestis on võimalik vaid esimese kategooria matku sooritada. Veel jagunevad matkad: jalgsi-, jalgratta-, auto/moto-, vee- ja mägi- ja matkad. NL-is olid veel ka koopamatkad.

Agnes Sirkel (*pildil*) on osalenud kokku 27-l kategooriamatkal, nende hulgas on 10 kõrgema kategooria matka. Matkamises on Eestis meistersportlase nimetus omistatud 80-le inimesele. Meistersportlaseks saamiseks pidi kaks korda juhtima 4-nda kategooria matka ja üks kord osalema viienda kategooria matkal. Peale matka tuli koostada matkaaruanne. See pidi olema vene keelde tõlgitud ja saadeti Moskvasse. Selles keele-

bürokraatias läks läbi ka üks erand. Nimelt, neli tartlast – Ilme Reintam, Uno Valgerist, Helgi Salo ja Agnes Sirkel saatsid Moskvasse oma matka kohta eestikeelse aruande, kuid Moskva andis neile siiski meistersportlase nimetused. Matkamises meistersportlase nimetuse sai ka üks Inglismaal elav eestlane – Helgi Alam-Lindre, kes käis Eesti NSV grupiga Siberis matkamas. Üldiselt matkati NL-i mägedes. Mägimatkajate meelispaigaks olid vaieldamatult Kaukaasia mäed.

Agnes Sirkel oli üldse NL-i esimene naisgrupijuht Jakuutias, kohe esimese Jakuutias käinud mehe juhitud grupi järel. Matkati täiesti asustamata maastikul. Näiteks viienda kategooria matkale (umbes 300–400 km) minnes kaalus Agnes Sirkeli seljakott kuni 35 kg, sellega tuli läbida päevas 10–30 km. Matka lõpupoole läks seljakott kergemaks, sedamööda kuidas kaasavõetud toidumoon iga päevaga vähenes. Ette tuli mitmeid ootamatusi – näiteks hommikul võis näha, kuidas karu sõi lõkkeplatsile jäänud katlast pudrujääke.

Üldiselt algas matkaks ettevalmistumine aasta varem. Korraldati treeninglaagreid, õpiti jõgede ületamist, kaljuronimist jms. Ettevalmistus algas matkakaardi koostamisest. Matkakaardi koostamist kontrollis rangelt KGB esindaja, kes kogu aeg käis matkakaarte uurimas. Matkamist toetas siis rahaliselt Eesti Ametiühingute Nõukogu.

Päeva sporditunnis prooviti mitmel viisil oma visketäpsust: petanki täpsuspaigutuses ja korvpalli vabavisetes olid paremad Marta Ruus ja Vello Pluum, nooleviskes paistsid silma Viive Reesar ja Helkiv Labbi ning ketiviskes võidutsesid Maie Kuldkepp ja Hillar Karm.

*Mehed (vasakult)
Enn Mainla,
Heldur Tuulemäe,
Heiti-Hillar Karm,
Vello Pluum,
Helkiv Labbi,
Aarne Peterson.
Matti Jõgi,
Paul Kuldkepp
ja Henno Linn
uurimas
Maie Kuldkepi
elevust tekitanud
kingitust –
varrega küüslauku*

Kõik hõiskavad – kool on läbi! Pildile on jäänud: 1. reas (vasakult) Heldur Tuulemäe, Helkiv Labbi, Agnes Sirkel, Marta Ruus, Maie-Reet Paalma, Matti Jõgi, Paul Kuldkepp ja Aarne Peterson; 2. reas Helju Mainla, Maie Kuldkepp, Viive Reesar, Heiti-Hillar Karm, Henno Linn ja Vello Pluum; taga Enn Mainla

SPLIT VÕÕRUSTAS SPORDIAJALOOLASI

Daimar Lell

Enn Mainla ja Daimar Lell, taustaks kaunis vaade Splitile

Maailma spordiajaloolaste katusorganisatsiooni ISHPES järjekordne kongress toimus 18.–22. augustini Horvaatia suuruselt teises linnas Splitis. Dalmaatsia pealinna, mida võib ka Horvaatia spordipealinnaks nimetada, oli kogunenud üle 100 spordiajaloolase viie kontinendi 30 riigist. Viie päeva jooksul peeti ühtekokku ligi 80 ettekannet. Seekordse, arvult kuueteistkümnenda, kongressi teemaks oli „Minevikust tulles, olevikus olles, tulevikku vaadates“ ning

tihedate arutelupäevade üheks läbivaks jooneks kujunes spordi ja poliitika põimumine kõige erinevamate vormides.

Eestit esindasid seekordsel üritusel spordimuuseumi direktor Daimar Lell, teadussekretär Kalle Voolaid, arendusjuht Siim Randoja ning spordimuuseumi juhtivteadur, Eesti Spordiajaloo Seltsi esimees Enn Mainla. Kõik nad astusid

Daimar Lell

Enn Mainla

Siim Randoja

Kalle Voolaid

üles ka ettekannetega, mis samuti rohkem või vähem spordi ja poliitika vahekordi vaagisid. Daimar Lell kõneles II maailmasõja järgsetest poliitilistest kombinatsioonidest, mida Nõukogude Liit harrastas spordivallas nii rahvusvahelises plaanis kui siseriiklikult. Eraldi peatus ta ühe toonase Euroopa parima kergejõustiklase Heino Lipu, keda poliitilistel põhjustel kordagi väljaspoole NSV Liitu võistlema ei lubatud, sportlassaatusel. Kalle Voolaidi ettekanne keskendus Eesti ja USA korvpallikontaktidele, alates 1936. aasta Berliini olümpiamängudest kuni mälestusväärse (ning seni ainsa) eestlaste võiduga lõppenud kohtumiseni 1970. aastal. Siim Randoja tõi kuulajateni

põneva ning seni väheuuritud teema – sajanditagused spionaažijuhtumid, milles osalisteks toonased kuulsad jõumehed Georg Lurich ja Wladek Zbyszko ning taustaks I maailmasõda ning vastaspooltel võitlevate riikide erihuvid. Enn Mainla püüdis leida selgitust aga küsimusele, miks on Eestis kahel korral (1935 ja 1988) peetud esimesi üleriiklike talimänge ning siingi oli vastuseks poliitika sissetung sporti.

Kongressi kokkuvõtete õhtu toimus Spliti Spordikuulsuse Hallis (vt *pilt vasakul*), kus sai uudistada Spliti spordikuulsuste tõelist medalite ning auhindade sadu (vt *pilt paremal*). Sealsamas nimetati ISHPES-i auliikmeks Leena Laine, pikaajaline ISHPES juhatuse liige ning Soome Spordiajaloo Seltsi juht aastatel 1995–2007. Eesti spordiajaloolastegi väga head tuttavat ning siinsetel üritustel mitmeid kordi üles astunud Leena Laine tunnustati eriti just pikaajalise naisspordiliikumise uurimise ning aktiivse tegevuse eest rahvusvahelise ühingu juhatuses.

Vaade saali lõputseremoonia ajal pisut enne, kui Leena Laine (vasakul) sai ISHPES presidendilt Annette R. Hofmannilt auliikme tunnistuse

Kongressi peaassambleel anti ülevaade organisatsiooni hetkeseisust, samuti arutati mitmeid põhikirja muutmisega seotud ettepanekuid. Välja hõigati ka järgmise kokkusaamise koht ja aeg – 2016. aasta üritus peetakse maha 29. juunist 2. juulini Pariisis.

KORVPALLIMÄLUMÄNG

Siim Randoja

27. augustil toimus Eesti Spordimuuseumis taaskord meeleolukas korvpallimälumäng. Tegemist oli juba traditsioonilise, kolmandat aastat järjest augusti lõpul toimunud ettevõtmisega, mis seekord oli pühendatud 5. septembril alanud korvpalli EM-võistluste finaaltourniirile.

Kõigile huvilistele avatud mängus löid kaasa 13 võistkonda, igas 1-3 liiget. Mälumäng toimus nagu ikka spordimuuseumi mängudes traditsiooniliselt kasutusel olevas stiilis, mis võimaldab korraga osaleda eri suurusega võistkondadel (seda näilist ebavõrdsust kompenseerib koefitsiendiga punktiarvestus). Mängu läks 40 küsimust nii Eesti kui ka maailma korvpalli kohta ning parimate päralt olid auhinnad. Sarnaselt eelmisele aastale väljus võistlusest parima üksikmängijana rohkelt (boonus)punkte noppinud Koit Kalmus, kelle selja taha jäi Tbilisi Dünamo esindus ning kolmanda koha haaras endale duo Allik–Tamm.

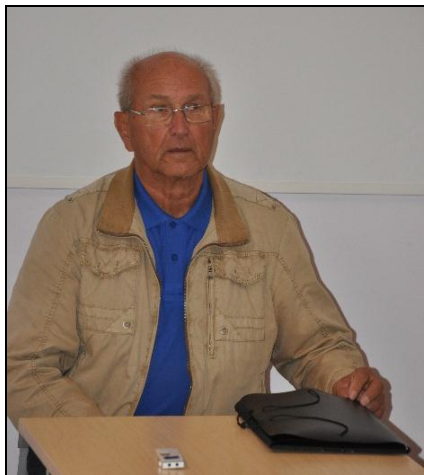
REIN JÄRVA 70

Augustikuu viimasel päeval 70seks saanud Rein Järva tähistas seda tähtpäeva oma suvekodus kaunil Kassari saarel. Vasakpoolsel pildil annab talle kultuuriministeeriumi aukirja üle Viive Reesar ja parempoolsel suunab ta abikaasa Lea kätt sünnipäevatordi lahtilõikamisel

KÜLAS TIIT ARU

ESAS seltsipäeval 2. septembril toimus spordimuuseumis kohtumine tunnustatud kergejõustikutreeneri Tiit Aruga. Kergejõustikuseltsi Sakala esimees Tiit Aru on olnud paljude meie kergejõustiklaste treeneriks, teiste seas on tema käe all sportimist alustanud hiljuti lõppenud Pekingi MM-l 12 parema sekka jõudnud odaviskaja Risto Mätas.

Tiit Aru (*pildil*) alustas oma juttu noorusaja meenutamisega Jõgeva koolipoisina. Kuna hokiväljak asus kodust ainult paarisaja meetri kaugusel, siis oli üsna loomulik, et seal möödusid talvised vabad hetked. Ja ka see oli sellel ajal tavapärane, et Jõgeva hoki hing Valdur Rajalo sai esimeseks suunajaks tõsisema spordi juurde. Peale keskkooli viis tee Tartusse kehakultuuriteaduskonda, kus meelisalaks kujunes kergejõustik ja kõrgushüppes tuli ta 1960. aastal Tartu meistriks. Peale lõpetamist suunati ta tööle Võrru, kus I keskkooli kehalise kasvatuses õpetaja ameti kõrval oli ka spordikoolis kergejõustikutreener. 1972. aastal sai tökohaks Viljandi spordikool ja seda 37 aastaks. Kui 1989. aastal kutsuti ellu kergejõustikuselts Sakala, siis ka seal tegi ta treeneritööd ja 1995. aastast on ka ühtlasi Sakala esimees. Spordiajaloo seltsi päeva külaline rääkis mitme kandi pealt oma treeneri- ja spordikorraldaja tööst, aga ka spordi probleemidest üldisemalt. Loomulikult kasutasid kuulajad head võimalust küsimusi esitada ning muuhulgas teada saada, et Risto Mätas alustas oma esimese treeneri juures mitmevõistlejana ja just mitmekülgse ettevalmistuse foonil hakkasid ilmnema tema võimed odaviskajana.

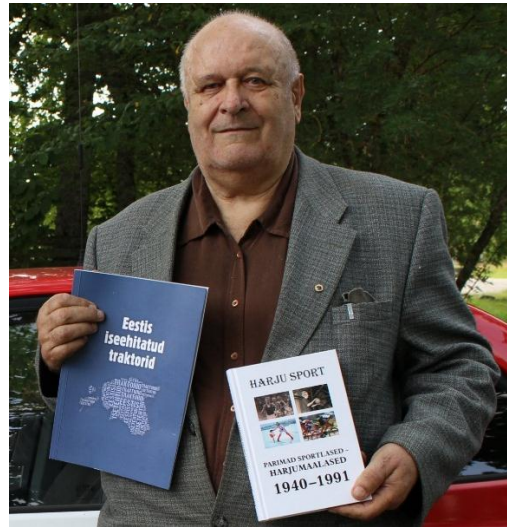
ILMUS TEATMETEOS HARJUMAA SPORTLASTEST

9. septembril toimus Keila raamatukogus värskelt ilmunud raamatu “Parimad sportlased-harjumaalased 1940–1991” tutvustus. Selle ligi 400-leheküljelise ja tubli teatmeteose mõõtu raamatu panid kokku Harjumaa spordiveteranid: koostajana Peeter Böckler Vaidast, materjali aitasid koguda Heino Niine Pikvalt, Arvi Leukmann Jürist ja Harri Reidma Aru-Aru külast.

Harju Elu ajakirjaniku Kuuno Kasaku hinnangul on tegu Harjumaa kõigi aegade mahukaima spordiraamatuga, mis kajastab Harju spordi võtmeisikuid aastatel 1940–1991. Teatmik on koostatud spordialade lõikes tähestikulises järjekorras. Samuti on tähestikulises järjekorras sportlased ja sporditegelased. Kui mõni sportlane esines erinevatel spordialadel, siis on ta ka mitmel korral kajastatud. Kõikide isikute kohta käivad tekstid on püütud varustada selleaegsete

fotodega. Ülevaatlikult on käsitletud nii tipp- kui ka massisporti, spordiühinguid, välissuhtlust jne.

Koostaja Peeter Böckler (*fotol oma koostatud raamatutega*) on ajakirjanikule rääkinud: “See raamat sündis pikaajalise töö tulemusena. Püüdsime kajastada kõiki Harjumaa sporditippusid, spordiaktiviste ja sportlaste toetajaid. Meie luubi alla on võetud nn vene aeg. Tuleb tunnistada, et ettevõtmine kujunes väga mahukaks, sest üles tuli otsida rohkem kui kakssada endist sportlast ja spordiaktivisti. Nii mõnelgi juhul tuli lisateabe hankimiseks külastada ka sportlaste ja aktivistide sugulasi ning tuttavaid. Aastatega raamatu materjal

muudkui kasvas ja kasvas ning kaante vahele sai väga ulatuslik ülevaade Harjumaa spordielust”. Raamatu koostamiseks loodi Harju Spordiajaloo Selts, mis kavatsetakse jätta MTÜ-na tegutsema ja kui koguneb piisav arv selles raamatus avaldamata sportlasi, panna kokku uus raamat.

Mis muud, kui õnnitlused nooremale vellele – Harjumaa Spordiajaloo Seltsile! Meie oleme valmis koostööks ja loodame, et nad leiavad ülesse Eesti Spordiajaloo Seltsi ja ka Eesti Spordimuuseumi, sest usume, et kasu oleks mõlemapoolne.

TALLINNA OSAKOND ALUSTAS

Uno Aava

Tallinna osakond alustas uut hooaega 15. septembril TLÜ raamatukogu kohvikus. Kohal oli 21 liiget. Osakonna esimees Rein Järva tervitas kohalolijaid ja avaldas lootust, et möödunud suvi oli kõigile tervistav ning ka innustav Eesti spordiajaloo edasiseks uurimiseks ja talletamiseks.

Päevakorras oli suvel ilmunud EESTI SPORDI AASTARAAMATU 1918–1940 tutvustamine, koostajateks: Rein Järva, Juhan Maidlo ja Erlend Teemägi. Rein Järva ja Erlend Teemägi rääkisid mitme aasta pikkusest teatmeteose koostamise ja väljaandmise raskustest ning tänasid kohalviibinud ning teisi abilisi. Raamatus on üle kolmekümne spordiala statistilised ülevaated olulisematest võistlustest. ESAS esimees Enn Mainla märgib raamatu eessõnas: „Käesoleva teatmeteosega on astutud pikk samm Eesti rahva spordi juurte leidmise ja sporditraditsioonide algusaegade avamise teel“.

Liikmetel oli võimalus raamat soodushinnaga osta.

Veteransportlane Helvi Erikson oli koosolekule kaasa võtnud sel aastal augustis Prantsusmaal Lyonis WMAC võistlustel (veteranmeistrite MM

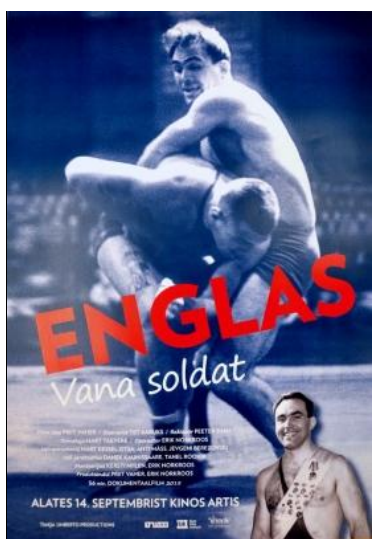
kergejõustikus) oma vanuseklassis võidetud kolm kuldmedalit: vasara-, ketta- ja raskusheites ning pronksmedali odaviskes. Kusjuures võistlemas oli igal alal üle kümne veteransportlase. Nüüdseks on Helvil võidetud EM ja MM võistlustelt kokku ligi 90 medalit, neist 15 kulda. Seega Helvi on 15-kordne maailmameister!

Kuna 31. augustil täitus Rein Järval 70. eluaastat, siis lõppes õhtu tema õnnitlemisega ja kringli söömisega. Rein Järva märkis huumoriga: „Kui ma läksin kooli I klassi täitus mul aastaid 07, nüüd lahkudes koolist (töötas TTÜ-s) on mul aastaid 70“. Õnnitleme veelkord juubilari ja soovime tugevat tervist ning edasist tegusat toimetamist Eesti spordiajaloo vallas!

AUGUST ENGLAS KINOLINAL

Kolmapäeval, 16. septembril toimus spordimuuseumis Peeter Simmi uue dokumentaalfilmi „Englas. Vana soldat“ (*vt all plakat*) esilinastus Tartus. Filmi stsenaaristik on meie seltsi liige Tiit Karuks.

Film jutustab kahekordse maailmameistri August Englase loo. Pühajärve vallas sündinud ja kasvanud, II maailmasõja lahingutes Saaremaal ja Kuramaal "õigel" poolel võidelnud ja kaks korda haavata saanud, spordimaailmas suuri tegusid teinud, veel 90-aastaselt vitaalne Eesti mees kõneleb oma elust ja sportlaseteest, armastusest ja abielust, oma kätega ehitatud kodust Nõmmel Sihi tänavas. Kõneleb kõigest, mida ta oluliseks peab. See on lugu isiksuse kujunemisest läbi ajaloo võlude ja valude. Õnnestumistest ja ebaõnnestumistest (neljas koht Helsingi olümpial püsib tänaseni okkana Englase hinges). Oma tee otsimisest ja leidmisest. Englas kuulub nende õnnelike inimeste hulka, kes on oma tee leidnud.

Muljeid vahetavad (vasakult) Peeter Simm, August Englas ja Enn Mainla

Filmi esitlusele olid kohale tulnud filmi režissöör Peeter Simm ja ka peategelane August Englas ise koos perekonnaga. Filmi lõppedes vallandus pungil noori maadlussõpru täis saalis tormiline aplaus kiituseks tegijatele ja tänuks põhjuseandjale. Hiljem kasutasid paljud kohalolijad võimalust kahekordse maailmameistri ja ka filmi režissööri kätt suruda ning autogrammi küsida.

TAAS TEADLASTE ÖÖ

Siim Randoja

25. septembri õhtu oli spordimuuseumis rahvarohke – toimus traditsiooniline Teadlaste Öö.

Avatud oli ka Otepää Talispordimuuseum, kus kasutas pakutud võimalust 39 inimest, kes lisaks tasuta muuseumi külastusele said osa ka Tauno Kooviti põnevast ja praktilisest loengust “Spordivigastused ja ennetus”.

Tartus oli õhtu peaesinejaks SA Tartu Kiirabi koolitusjuht Andras Laugamets (*fotodel vasakul*), kelle ettekanne spordivigastustest, nende ennetamisest, ohumärkidest ja esmaabist pakkus põhjaliku ja samas praktilise sissevaate spordivigastuste teemasse ning osutus vaatamata hilisele

kellaajale igati menukaks. Õhtu pakkus lisaks ka juba vanu tuttavaid asju – sportlikku rassimist ergomeetritel ning paljude maiuspala – Öömälukat, milles mahtus võistlustulle 25 võistkonda. Mäng ise kulges põnevalt, saalist kostus nii rõõmuhõiskeit, siiraid äratundmishetki kui vandumist. Lõpupaugu kõlades

selgus, et sellesügisese Öömäluka võit kuulub kogenud mälumängurile – võidu noppis üksiküritajana (boonus)punkte noppinud Toivo Kreek. Napilt jäi tema selja taha staažikas tandem Song–Kivimets ning kolmandale kohale varjunime „Muffinid“ all kaasa mänginud paar. Auhinnalaua juurde oli asja aga tervelt kaheksal võistkonnal, kelle seas oli nii teenekaid kilvareid kui ka uusi tulijaid.

Saalis on tunda pinget, kui Daimar Lell (vasakul püsti) loeb ette järjekordse küsimuse, punkte rehkendab Siim Randoja (arvuti taga)

Viimaste üle oli korraldajail loomulikult väga hea meel. Ning nagu ikka öömängudel – päris tühjade kätega ei lahkunud ükski võistleja.

Kokku leidis Tartus õhtu jooksul tee spordimuuseumisse 458 inimest.

SPORDIMUUSEUM OOTAB TEATMEMATERJALI!

Eesti Spordimuuseumi XXXIX teatmematerjalide kogumise võistlus on spordimuuseumi korraldatav iga-aastane või üle aasta toimuv võistlus, mille eesmärk on rahvusliku spordimälu talletamine, huvi äratamine Eesti spordiloo uurimise vastu ja ühiskonna kaasamine muuseumi uurimisprojektide ja näituste elluviimisele. Võistlusele on oodatud nii uurimused kui ka inimeste mälestused.

2016. aasta 31. märtsil lõppeva võistluse teemad on:

1) **Eesti 1987–2000**; 2016. aastal möödub Eesti taasiseseisvumisest 25 aastat. Uurimuste või mälestuste eesmärgiks võiks olla kirjeldada murrangulisel ajal toimunud muutusi spordis erinevatel tasanditel.

2) **Sporditee**; Ühe inimese sportimise lugu omas ajastus.

3) **Spordiühingud Eestis**. Eesti spordiseltside- ja klubide tegevus eri aegadel ja paikades.

Järgmise aasta võistlus kuulutatakse ametlikult välja 1. oktoobril spordimuuseumi koduleheküljel (<http://spordimuuseum.ee/kogumise-voistlus-1>). Võistlusel peetakse arvestust kahes vanuseklassis: kuni 25-aastased ja vanemad. Täpsema info vajadusel ja küsimuste korral palun kontakteeruda Kaarel Antonsiga, kaarel@spordimuuseum.ee

PANE TÄHELE!

ESAS liikmemaks on eelmise aasta maikuu üldkogu otsusel muutunud. Liikmetel tuleb nüüd aastamaksuna tasuda **8 eurot** (pensionäridel **5 eurot**). Ka otsustati, et **kaotatakse ära liikmemaksu vabastus 80-aastastele ja vanematele**, kellel seega tuleks maksta aastas **5 eurot**. Liikmemaksu vabastus jäeti kehtima auliikmetele, kuid loomulikult pole ka neil keelatud seltsi oma panusega toetada. Seltsi sisseastumismaksuks jäeti endiselt kaks eurot.

Liikmemaksu (ja toetusi) on võimalik tasuda Eesti Spordiajaloo Seltsi **arveldusarvele nr. EE951010152001602002** SEB pangas või tuua/saata seltsi juhatusele spordimuuseumi (Rüütli 15, Tartu 51007) kas seltsi esimehele Enn Mainlale (7300754, 56497632, E-mail: enn@spordimuuseum.ee) või Tallinna osakonna liikmetel oma osakonnas Viive Reesarele (6770829, 59196767).

Täname õige(aegselt) liikmemaksu tasumise eest!

□ □ □ □ □ □ □

**Täname Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu
Seltsi tegevuse toetamise eest!**

□ □ □ □ □

Kasutatud ESM kodulehel ilmunud materjale.

Fotod: Tiina Naarits-Linn, Enn Mainla, Rait Männik, Siim Randoja, Kalle Voolaid

□ □ □

**Eesti Spordiajaloo Seltsi Teataja nr. 75
koostas ja toimetas Enn Mainla**